

Przejęcie władzy przez komunistów w Polsce

Materiał składa się z sekcji: „Wprowadzenie”, „Migracje”, „Walka ze zbrojnym podziemiem niepodległościowym”, „Walka z UPA. Uzależnienie partii politycznych”, „Wybory”, „Krajobraz powyborczy”, „Zmiany gospodarcze”, „Powstanie PZPR”, „Zamiast podsumowania”.

Wprowadzeniem jest ćwiczenie - w których miastach zapadły decyzje w sprawie Polski po I wojnie światowej.

Materiał zawiera: Tekst odezwy majora „Łupaszki” z 1945 roku do żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego; tekst Referendum; p Małej konstytucji - fragmenty.

Materiał zawiera 5 ilustracji: Mapę Przesiedleń po II wojnie światowej na ziemiach polskich; fotografię Panteonu Mauzoleum Wyklętych Niezlomnych na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie; zdjęcie prezydenta Lecha Kaczyńskiego wręczającego pośmiertnie Józefowi Franczakowi ps. Lalka krzyż komandorski z Gwiazdą orderu Odrodzenia Polski na ręce syna; plakat propagandowy Głosuj 3 x Tak, 15 ćwiczeń, w tym 8 interaktywnych.

Ćwiczenia znajdujące się na stronie są na zasadzie wyboru poprawnej odpowiedzi, odnoszą się do zdjęć lub fragmentów tekstów. Znajdują się również ćwiczenia podsumowujące oraz jako przypomnienie wcześniejszych wiadomości.

Film 1: Ustanowienie przez Sejm RP 1 marca Dniem Pamięci „Żołnierzy Wyklętych”.

Bibliografia:

- Źródło: dostępny w internecie: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19470180071>.
- Źródło: *Odezwa majora „Łupaszki” z 1945 roku do żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego, [w:] Kazimierz Krajewski, Tomasz Łabuszewski, 5. wileńska Brygada AK. 18 sierpnia 1945. Bitwa w Miodusach Pokrzywnych, Perlejewo 2005, s. 3.*

Oś czasu – przejęcie władzy przez komunistów w Polsce

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wprowadzenie

Po ostatecznych ustaleniach konferencji poczdamskiej zasadniczo ukształtowały się granice państwa polskiego. Obszar Polski zmniejszył się z ok. 388 tys. do 312 tys. km kwadratowych.

Ćwiczenie 1

W których miastach zapadły poszczególne decyzje w sprawie polskiej? Dopasuj odpowiedzi.

Teheran

Złożenie obietnicy poszerzenia terenu na zachodzie kraju.

Jafta

Ustalenie, że polska granica zachodnia zostanie ostatecznie wytyczona na konferencji pokojowej, której zwołanie przewidywano w najbliższej przyszłości (zaraz po zakończeniu działań wojennych).

Poczdam

Potwierdzenie przebiegu granicy wschodniej wzdłuż linii Curzona, z ewentualną możliwością odchylenia 5–8 km na korzyść Polski.

Ustalenie, że skład Rządu Tymczasowego zostanie uzupełniony o przedstawicieli środowisk demokratycznych z kraju i z zagranicy, czyli będzie miał szerszą podstawę polityczną, oraz zobowiązanie tego rządu do przeprowadzenia w miarę szybko wolnych wyborów.

Podjęcie decyzji o przesiedleniu z terenów przyznanych Polsce mieszkającej tam ludności niemieckiej.

Potwierdzenie, że TRJN postara się przeprowadzić wolne wybory w Polsce.

Wydanie wstępnej zgody na przebieg granicy wschodniej wzdłuż linii Curzona.

Obiecie przez polska

administrację dawnych terenów niemieckich na zachodzie i północy oraz włączenie w granice państwa polskiego obszaru Wolnego Miasta Gdańska.

Zobowiązanie się do przedyskutowania z TRJN sprawy wielkości przyznanych terytoriów na zachodzie i północy.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Migracje

Po II wojnie światowej państwo polskie uzyskało tereny na Zachodzie w związku z przesunięciem granicy na linię Odry i Nisy Łużyckiej. Utraciło Kresy Wschodnie (na rzecz ZSRS) z dwoma ważnymi ośrodkami: Wilnem i Lwowem. Przyznane Polsce ziemie, należące wcześniej do Niemiec, w języku propagandy funkcjonowały jako Ziemie Odzyskane. Mówiono o nich ironicznie 'wyzyskane', ponieważ przed wojną były rozwinięte gospodarczo, natomiast podczas pobytu na nich Armii Sowieckiej zostały ograbione, także przez [szabrowników](#). W związku ze zmianami granicznymi dochodziło do przemieszczeń ludności, które przybrały masowy charakter. Z Ziem Odzyskanych Niemcy uciekali jeszcze podczas wojny (m.in. przed przesuwającym się frontem). Najprawdopodobniej tereny te opuściło samodzielnie lub w wyniku przesiedleń około 8 mln Niemców. Miejsce powstałe w wyniku transferu ludności zajmowały przede wszystkim osoby zmuszone do opuszczenia Kresów Wschodnich w związku z włączeniem tych terenów do ZSRS. Określano ich mianem **repatriantów**.

Polecenie 1

Jak sądzisz, czy określenie 'repatrianci' odnoszone do Polaków z Kresów Wschodnich było adekwatne? Weź pod uwagę, że repatriant to osoba, która powraca do kraju po długim pobycie na obczyźnie. Uzasadnij swoją opinię.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Duża część Białorusinów lub Ukraińców, dawnych obywateli II RP, została natomiast przesiedlona (często wbrew własnej woli) do Białoruskiej (40 tys.) i Ukraińskiej Republiki Socjalistycznej (ok. 500 tys.).

Na tzw. [Ziemie Odzyskane](#) przybywali też ludzie z innych rejonów Polski (zwłaszcza centralnej i południowej), mający nadzieję znaleźć tutaj lepsze warunki egzystencji. W 1947 roku przymusowo przesiedlono tu również Łemków i Ukraińców z południowo-wschodniej części kraju.

Do Polski wracali żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (ok. 100 tys.), Żydzi, którym udało się ocaleć (druga fala migracyjna ludności żydowskiej będzie miała miejsce pod koniec lat 50., wówczas także powróci część Polaków z terenów ZSRS), oraz robotnicy przymusowi wywiezieni do III Rzeszy w okresie wojny. W 1946 roku Polska liczyła około 24 mln ludzi, w tym 20,5 mln Polaków. Stała się więc państwem niemal jednolitym narodowo.

Ćwiczenie 2

Zaznacz, jaką część społeczeństwa II RP stanowili Polacy.

ok. 90%

ok. 70%

ok. 80%

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wielu Polaków, zwłaszcza tych walczących w siłach zbrojnych na Zachodzie, nie zdecydowało się na powrót. Na emigracji pozostało około 150 tys. żołnierzy oraz kilka tysięcy robotników przymusowych. Część wspierała działalność rządu emigracyjnego (nieuznanego przez państwa zachodnie od lipca 1945 roku), podejmowała działalność gospodarczą i kulturalną. Ośrodkami polskiej emigracji stały się: Londyn, Paryż, Nowy Jork.

Przesiedlenia po II wojnie światowej na ziemiach polskich

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Obejrzyj film z repertuaru powojennego kina polskiego, np. film Sylwestra Chęcińskiego pt. *Sami swoi*. Jak sądzisz, dlaczego chętnie realizowano filmy tego rodzaju? Wskaż prawidłową odpowiedź.

- Tego typu filmy miały przekonać społeczeństwo, że dokonane zmiany terytorialne i przesunięcia granic były korzystne.
- Filmy ukazywały, że przesiedleńcy ze wschodu aklimatyzowali się w nowym otoczeniu i mogli korzystać z licznych udogodnień na zachodnich obszarach.
- Władze robiły wszystko, aby rozweselić społeczeństwo polskie, a film stwarzał takie możliwości.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Walka ze zbrojnym podziemiem niepodległościowym

Jeszcze przed utworzeniem Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej komuniści dekretami PKWN rozpoczęli kreowanie nowej rzeczywistości politycznej, a przede wszystkim przejmowanie kontroli nad społeczeństwem. Dekrety umożliwiały między innymi

sądzenie osób cywilnych zgodnie z prawem wojskowym, tym samym przewidując w większości wypadków **karę śmierci**; łamały podstawowe zasady praworządności, jak choćby tę, że prawo nie działa wstecz, umożliwiały pełną dowolność interpretacyjną popełnionych czynów. Członkowie podziemia niepodległościowego skazywani byli na podstawie tych samych artykułów co zbrodniarze hitlerowscy. Nierzadko zdarzało się, że siedzieli później razem w celach więziennych.

Już po zakończeniu działań wojennych, nadal wykorzystując wspomniane akty, nowe władze próbowały zniszczyć zbrojne podziemie niepodległościowe. **Mimo bowiem oficjalnego rozwiązania Armii Krajowej w styczniu 1945 roku większość jej struktur nie uległa likwidacji i prowadziła nadal działania w konspiracji.**

Ćwiczenie 4

Wskaż, która organizacja zbrojna powstała po rozwiązaniu AK.

- Organizacja „Niepodlegli”
- Narodowa Organizacja Wojskowa
- WiN (Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość), pozostałość rozwiązanej Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Walkę z władzami prowadziły też Narodowe Siły Zbrojne. Wyjaśnij i zaznacz, jaka była to organizacja.

- Była to organizacja narodowa, która wydzieliła się z AK.
- NSZ to tworzone przez rząd emigracyjny specjalne oddziały, których celem była walka z władzą ludową.
- Stanowiła opozycję zbrojną, zorganizowaną przez przedwojennych działaczy ruchu narodowego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Na ziemiach polskich i na terenach wcielonych do ZSRS walczyło około 20 tys. żołnierzy zbrojnego podziemia.

“ Odezwa majora 'Łupaszki' z 1945 roku do żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego

Nie jesteśmy żadną bandą, tak jak nas nazywają zdrajcy i wyrodni synowie naszej Ojczyzny. My jesteśmy z miast i wiosek polskich. My chcemy, by Polska była rządzona przez Polaków oddanych sprawie i wybranych przez cały Naród, a ludzi takich mamy, którzy i słowa głośno powiedzieć nie mogą, bo UB wraz z kliką oficerów sowieckich czuwa. Dlatego też wypowiedzieliśmy walkę na śmierć i życie tym, którzy za pieniądze, orderzy lub stanowiska z rąk sowieckich mordują najlepszych Polaków domagających się wolności i sprawiedliwości.

Źródło: Odezwa majora „Łupaszki” z 1945 roku do żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego, [w:] Kazimierz Krajewski, Tomasz Łabuszewski, 5. wileńska Brygada AK. 18 sierpnia 1945. Bitwa w Miodusach Pokrzywnych, Perlejewo 2005, s. 3.

Ćwiczenie 6

Wskaż, dlaczego żołnierze zbrojnego podziemia zdecydowali się na podjęcie walki.

- Wypowiadali się przeciwko władzy osób pochodzących z nadań okupanta sowieckiego.
- Chcieli, aby Polska została włączona w krąg cywilizacji zachodniej.
- Negowali terror zaprowadzony przez aparat bezpieczeństwa i Sowietów.
- Chcieli, by władze państwa pochodziły z wolnych wyborów.
- Chcieli, aby w Polsce panowały demokratyczne zasady (wolność, sprawiedliwość).

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Do walki ze zbrojnym podziemiem niepodległościowym władze użyły nie tylko własnych sił, ale także skorzystały ze wsparcia ZSRS. Pod koniec 1945 roku podziemie było zwalczane przez około 24 tys. funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa oraz 100 tys. żołnierzy i milicjantów, także specjalnie w tym celu utworzony **Korpus Bezpieczeństwa Publicznego**. Polskie oddziały wspomagane były przez 30 tys. enkawudzistów. Ze względu na to, że **podziemie niepodległościowe miało duże wsparcie społeczeństwa**, starano się zastraszyć potencjalnych chętnych do udzielania schronienia i pomocy. Było to o tyle łatwe, że **w rękach władzy znalazły się podstawowe narzędzia: siły porządkowe Milicji Obywatelskiej(MO), aparat bezpieczeństwa, wojsko i propaganda**. Wydawane już po wojnie akty prawne także służyły utrzymaniu władzy i zastraszaniu społeczeństwa. W październiku 1945 roku powstała Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym. Wydany także został dekret 'o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa'. Ukazała się również uchwała Rady Ministrów

o przekształceniu Centralnego Biura Kontroli Prasy w Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk przy Radzie Ministrów. Natomiast w styczniu 1946 roku uchwalono **ustawę o nacjonalizacji przemysłu**, która zakładała przejście na własność państwa zakładów, które zatrudniały więcej niż 50 osób na jedną zmianę.

Władze komunistyczne próbowały także w celu opanowania sytuacji w kraju wykazać się 'dobrą wolą', kiedy działanie 'przez strach' nie przynosiło właściwego efektu. W sierpniu 1945 roku po raz pierwszy TRJN wprowadził **amnestię**. Skorzystało z niej około 30 tys. osób. Z kolejnej, ogłoszonej w lutym 1947 roku, skorzystało 75 tys. Nie wszystkie oczywiście osoby, które się ujawniły, walczyły w podziemiu zbrojnym. Po amnestii pozostało jeszcze około 2 tys. ukrywających się. Nazwano ich '**żołnierzami wyklętymi/niezlomnymi**' (zdecydowali się na walkę do końca mimo braku szans na zwycięstwo, przez lata byli 'wyklęci' z oficjalnej wersji historii).

Panteon - Mauzoleum Wyklętych-Niezlomnych na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie

Źródło: Mateusz Opasiński, licencja: CC BY-SA 4.0.

Kapsuła czasu

Na początku lat 90. odbyły się procesy rehabilitacyjne 'żołnierzy wyklętych/niezlomnych'. Jeden z wyroków Sądu Najwyższego zawierał stwierdzenie, że byli żołnierze AK, którzy kontynuowali walkę w kolejnych powojennych latach, 'byli zmuszeni do przeciwstawienia się zbrojnej masowej eksterminacji, poprzez walkę zarówno z oddziałami NKWD, jak i wspierającymi je formacjami polskimi, tj. milicją, [Urząd Bezpieczeństwa](#) i tzw. wojskami wewnętrznymi. Była to walka potrzebna i celowa, polegająca na odbijaniu jeńców lub zapobieganiu morderstwom i aresztowaniom'.

Nie wszyscy uznają 'żołnierzy wyklętych/niezlomnych' - za bohaterów. Niektórzy negują sens walki podjętej przez nich z przedstawicielami władz, uważając ją ponadto za działania

o charakterze bratobójczym. Jakie jest twoje zdanie na ten temat?

Za ostatniego żołnierza podziemia uznaje się poległego w 1963 roku Józefa Franczaka, ps. Lalka.

Prezydent Lech Kaczyński przekazuje przyznany pośmiertnie Józefowi Franczakowi ps. Lalka Krzyż komandorski z Gwiazdą orderu Odrodzenia Polski. Odznaczenie odbiera syn Marek Franczak, Lublin 2008 r.

Źródło: Archiwum Kancelarii Prezydenta RP, licencja: CC BY 3.0.

Z archiwum TVP

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RnvWTIH9AyaLn>

Ustanowienie przez Sejm RP 1 marca Dniem Pamięci „Żołnierzy Wyklętych”

Źródło: a. nn., TVP S.A., tylko do użytku edukacyjnego na zpe.gov.pl.

Film. Wspomnienia o „żołnierzach wyklętych”. Relacja m.in. byłych żołnierzy i rodzin dotyczy tego, jak żołnierze byli traktowani przez komunistyczną propagandę i dlaczego teraz zasługują na pamięć.

Ważne!

W 2011 roku – w 60. rocznicę zamordowania przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa członków Zarządu Głównego Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość – Sejm RP ustanowił 1 marca Dniem Pamięci 'Żołnierzy Wyklętych/niezłomnych'. Patriotycznym obowiązkiem stało się przywracanie pamięci o zapomnianych bohaterach i poszukiwanie miejsc pochówku ofiar.

Walka z UPA. Uzależnienie partii politycznych

Władze walczyły nie tylko ze zbrojnym podziemiem niepodległościowym, ale także z Ukraińską Powstańczą Armią (UPA). Zmagania zbrojnie objęły **Bieszczady i Podkarpacie**. Przeciwnik znał teren, prowadził walkę szarpaną, korzystał z poparcia miejscowej ludności (ukraińskiej i łemkowskiej) i przez to był trudny do pokonania. Władze polskie postanowiły więc pozbawić UPA zaplecza i wysiedlić ze wspomnianych obszarów Ukraińców i Łemków. Za pretekst do przeprowadzenia akcji przesiedleńczej posłużyła **śmierć gen. Karola Świerczewskiego**, który zginął w zasadzce przygotowanej przez UPA. Akcja uzyskała nazwę 'Wisła'. W ciągu trzech miesięcy wywieziono na Ziemię Odzyskane blisko 150 tys. Ukraińców i Łemków. Mogli oni zabrać ze sobą niewielką ilość dobytku, a żeby zapobiec ewentualnym powrotom, palono pozostawione przez nich domy.

Cel jednak osiągnięto – pozbawiona wsparcia UPA przestała być zagrożeniem. Oddziały albo zlikwidowano, albo przekroczyły granicę polską.

Rozpoczął się również **proces uzależniania partii**, które powróciły do działalności na scenie politycznej. Komuniści próbowali poprzez oddanych działaczy przejmować kontrolę w partiach, które stanowiły polityczne zaplecze rządu emigracyjnego. Kontrolą objęto Polską Partię Socjalistyczną (PPS), Stronnictwo Demokratyczne (SD), Stronnictwo Ludowe (SL). Ta ostatnia partia ('chłopska') powstała w opozycji do ludowców Stanisława Mikołajczyka. Dla odróżnienia od [koncesjonowanego](#) Stronnictwa Ludowego dawny premier rządu emigracyjnego wprowadził nazwę 'Polskie Stronnictwo Ludowe'. Komuniści próbowali namówić PSL do tego, aby w przyszłych wyborach wszystkie partie założyły Blok Stronnictw Demokratycznych, z góry ustalając rozdział mandatów. Mikołajczyk nie odmówił od razu, ale grał na zwłokę.

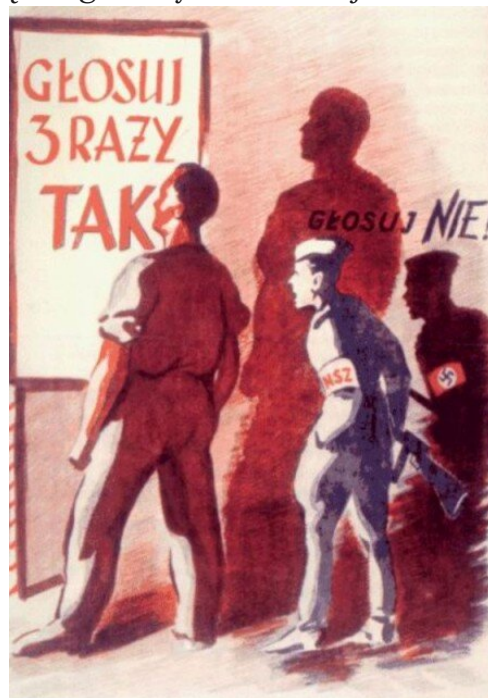
Referendum

Najważniejszym zadaniem dla komunistów było przygotowanie wyborów. Nauczeni doświadczeniem węgierskim nie chcieli ich przeprowadzić za szybko, obawiając się przegranej. Zaproponowali wcześniej zorganizowanie referendum. Chodziło o sprawdzenie, jaka jest rzeczywista siła opozycji, a ponadto była to próba generalna fałszowania wyników.

30 czerwca 1946 roku odbyło się referendum. Postawiono w nim 3 pytania:

1. Czy jesteś za zniesieniem senatu?
2. Czy chcesz utrwalenia w przyszłej konstytucji ustroju gospodarczego zaprowadzonego przez reformę rolną i unarodowienia podstawowych gałęzi gospodarki krajowej z zachowaniem ustawowych uprawnień inicjatywy prywatnej?
3. Czy chcesz utrwalenia zachodniej granicy państwa polskiego na Bałtyku, Odrze i Nysie Łużyckiej?

Władze nawoływały do odpowiedzi 'tak' na wszystkie trzy pytania. Zresztą zostały one w taki sposób sformułowane, że trudno było nie udzielić twierdzących odpowiedzi. PSL znalazło się w trudnej sytuacji, ponieważ jako partia ludowa było zwolennikiem jednoizbowego parlamentu, trudno było również nie zaakceptować reformy rolnej czy wystąpić przeciwko przesunięciu granicy zachodniej.

Plakat propagandowy - referendum w Polsce w 1946 roku

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Chcąc jednak sprawdzić, jakie jest poparcie dla partii w społeczeństwie i zarazem jaka część nie akceptuje władzy komunistów, Mikołajczyk nawoływał do głosowania na 'nie' na pierwsze pytanie.

Polecenie 2

Wyjaśnij przekaz propagandowy plakatu. Kto jest jego autorem – komuniści czy PSL?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Według oficjalnych informacji na pierwsze pytanie oddano 68,2% pozytywnych głosów, na drugie – 77,3%, a na trzecie – 91,4%. Wyniki z Krakowa, jedyne miasta, gdzie 'pospieszono się' z ogłoszeniem danych, uniemożliwiając ich zafałszowanie, były następujące: 'tak' na pierwsze pytanie odpowiedziało 16% osób uprawnionych do głosowania, na drugie – 33% i na trzecie – 69%. Kraków został nazwany bastionem reakcji. Podjęto decyzję, że w ramach walki z krakowskim 'konserwatywnym środowiskiem inteligenckim' obok miasta zostanie wybudowane 'centrum robotnicze' – Nowa Huta. Z szacunków PSL (które potwierdziły ustalone po latach prawdziwe dane) wynikało, że głosy na 'tak' odpowiednio wynosiły: 30,5%, 44,5% i 68,3%. PSL zgłosiło oficjalny protest do Sądu Najwyższego – niestety, nie znalazł on zrozumienia.

Pogrom Kielecki

4 lipca w 1946 roku miał miejsce w Kielcach pogrom ludności żydowskiej. Zginęło 37 Żydów i 3 Polaków. Kilkanaście osób zostało również rannych. Za zainicjowanie pogromu odpowiedzialni byli komuniści. Chcieli w ten sposób m.in. odwrócić uwagę opinii publicznej od sytuacji politycznej w kraju. Pogromu dokonała miejscowa ludność przy udziale Ludowego Wojska Polskiego, funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej i [Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego](#).

Wybory

Po referendum ciągle wierzono, że uda się przeprowadzić wolne wybory, zapowiedziane na konferencji jałtańskiej, a ich gwarantem będą państwa zachodnie. Także po referendum PPR kolejny raz zaproponowała Mikołajczykowi utworzenie wspólnego bloku wyborczego. Mikołajczyk początkowo żądał dla PSL 75% mandatów, komuniści jednak – zgodnie z przewidywaniami – nie mieli zamiaru zgodzić się na taki podział mandatów. Dochodziło też do prób przejęcia kontroli nad odtworzonym Stronnictwie Pracy (SP), na którego czele stał przedwojenny działacz Karol Popiel.

Ze względu na fiasko tych prób działalność partii została zawieszona, a w 1950 roku ugrupowanie zniknęło ze sceny politycznej.

Prowadzone były także wstępne rozmowy z PPS na temat zjednoczenia. Spora grupa działaczy przedwojennych opowiadała się przeciwko integracji. Konieczny był 'arbitraż' Stalina, po którym obie partie zawarły umowę: stwierdziły, że 'będą zmierzać poprzez coraz ściślejszą współpracę i ideowe zbliżenie do osiągnięcia pełnej jedności'.

Władze prowadziły jednak przede wszystkim **działania uderzające w PSL**. Już wcześniej ograniczono nakład papieru na prasę ludową, zdarzały się napaści na lokale wyborcze PSL, kradzieże legitymacji, natomiast przed samymi wyborami normą stały się aresztowania działaczy, zniechęcanie do startu w wyborach potencjalnych kandydatów czy werbowanie 'mężów zaufania' spośród osób cieszących się sympatią władzy, mających dobrą opinię starostów, a nie spośród zgłaszanych przez PSL. Władze zadbały także, aby podać do oficjalnej wiadomości, że Stanisław Mikołajczyk głosował za odebraniem obywatelstwa członkom [Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia](#), m.in. gen. Władysławowi Andersowi i gen. Stanisławowi Maczkowi (wspomniana formacja powstała po rozwiązaniu II Korpusu z żołnierzy, którzy nie zdecydowali się powrócić do kraju). Utrudniając sukces wyborczy Mikołajczykowi, wprowadzono 'dziwną ordynację wyborczą'. Powstały duże okręgi wyborcze z małą liczbą mandatów tam, gdzie wiedziano (po referendum), że PSL ma wielu zwolenników, tam natomiast, gdzie było wielu sympatyków PPR, tworzone małe okręgi z większą liczbą mandatów. W trakcie wyborów urządzano 'zbiorowe głosowania' w formie 'wycieczek' pod wodzą przedstawicieli administracji do lokali wyborczych.

Przedstawiciele lokalnych władz nadzorowali także głosowania. Wejście za kotarę było podejrzane, ponieważ świadczyło o chęci zagłosowania w niewłaściwy sposób. W wyborach, które odbyły się **19 stycznia 1947 roku**, [Blok Stronnictw Demokratycznych](#) miał zdobyć 80,1% głosów, a PSL 10,3%. Stronnictwo Pracy zyskało 4,7%, a PSL 'Nowe Wyzwolenie' 3,5%. Dodatkowo podporządkowani komunistom Katolicy zyskali 1,4%. W efekcie największa partia opozycyjna miała dostać tylko 28 mandatów. Wierzono jeszcze, że państwa zachodnie zaprotestują. Jednak z ich strony zostało wydane tylko oświadczenie, że 'wybory nie spełniły uzgodnionych w Jałcie warunków'.

Ćwiczenie 7

Ustaw słupki wykresu tak, aby odzwierciedlały oficjalne wyniki wyborów.

PSL

PSL „Nowe Wyzwolenie”

Katolicy podporządkowani komunistom

SP

Blok Demokratyczny

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Wskaż odpowiedzi będące komentarzem do wyników.

W opozycji do komunistów było PSL.

PSL i popierające go partie zdobyły 15% głosów.

PZPR była głównym ugrupowaniem.

Według przedstawionych danych w wyborach do sejmu sukces odniósł BD, który tworzyły partie: PPR, PPS, SD, SL.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 3

Wyjaśnij, jakie były oczekiwania PSL związane z wyborami. Oceń je w kontekście oficjalnych wyników wyborczych.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Krajobraz powyborczy

4 lutego odbyło się pierwsze posiedzenie sejmu, który zatwierdził Bolesława Bieruta jako prezydenta. 19 lutego natomiast została uchwalona tzw. '**Mała konstytucja**', czyli ustawa o ustroju i zakresie działania najwyższych władz RP'. Ustawa wprowadzała po raz pierwszy do polskiego ustroju Radę Państwa (był to typowy przykład wzorowania się na ZSRS, gdzie taki twór funkcjonował). Stanowiła ona ciało zwierzchnie rad narodowych. W jej skład wchodził: prezydent, marszałek i wicemarszałkowie sejmu oraz prezes NIK. W głosowaniu 'za' opowiedziało się 418 posłów. Oddano 24 białe, czyli nieważne kartki.

“ **Mała konstytucja - fragmenty**

Rozdział II. Sejm Ustawodawczy

Art. 3.

Zakres działania Sejmu Ustawodawczego obejmuje:

- a) uchwalenie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- b) ustawodawstwo,
- c) kontrolę nad działalnością Rządu i ustalanie zasadniczego kierunku polityki Państwa.

Art. 4.

1. Sejm może w drodze ustawy udzielić rządowi pełnomocnictw do wydawania dekretów z mocą ustawy z wyłączeniem spraw: konstytucji, ordynacji wyborczej, kontroli państwowej, odpowiedzialności Prezydenta Rzeczypospolitej i ministrów, przewidzianej w art. 27, budżetu, narodowego planu gospodarczego, zmiany systemu monetarnego, poboru rekruta, ustroju samorządu i ratyfikacji umów międzynarodowych. [...]

Art. 5.

Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Rządowi, Sejmowi i Radzie Państwa.

Rozdział IV. Rada Państwa

Art. 15.

1. Do Rady Państwa wchodzi:

- Prezydent Rzeczypospolitej jako przewodniczący,

- Marszałek i wicemarszałkowie Sejmu Ustawodawczego,
 - Prezes Najwyższej Izby Kontroli.
2. W czasie wojny do Rady Państwa wchodzi również Naczelny Dowódca Wojska Polskiego.
 3. Na jednomyślny wniosek Rady Państwa Sejm może uzupełnić jej skład przez powołanie dalszych członków Rady Państwa w liczbie co najwyżej trzech.

Art. 16.

Zakres działania Rady Państwa obejmuje:

- a) sprawowanie zwierzchniego nadzoru nad terenowymi radami narodowymi w granicach uprawnień Krajowej Rady Narodowej i Prezydium Krajowej Rady Narodowej na zasadzie ustawy z dnia 11 września 1944 r. o organizacji i zakresie działania rad narodowych,
- b) zatwierdzanie dekretów z mocą ustawy, uchwalonych na podstawie pełnomocnictw, udzielonych Rządowi przez Sejm, [...]
- d) podejmowanie uchwał w przedmiocie wprowadzenia stanu wyjątkowego lub wojennego (art. 19 ust. 2),
- e) wyrażanie zgody na ogłoszenie ustaw o budżecie, narodowym planie gospodarczym i poborze rekruta w przypadkach przewidzianych w art. 8,
- f) inicjatywę ustawodawczą,
- g) rozpatrywanie sprawozdań Najwyższej Izby Kontroli.

Źródło: dostępny w internecie: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19470180071>.

Polecenie 4

Oceń, który z organów (Rada Państwa czy sejm) miał większe kompetencje.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

22 lutego 1947 roku sejm uchwalił wspomnianą amnestię dla członków organizacji podziemia. Tak naprawdę był to kolejny krok w pozbywaniu się opozycji. Wielu bowiem

członków, którzy zdecydowali się na ujawnienie, znalazło się w więzieniach i było represjonowanych. Niemniej zmobilizowała ona do ujawnienia się około 30 tys. osób, a z więzień zwolniono 26 tys.

Po wyborach PSL miało poczucie klęski. Komuniści nadal podejmowali kroki mające doprowadzić do rozłamu w partii, przekonując niektórych członków do przejścia do koncesjonowanego SL. **Mikołajczyk próbował jeszcze wymusić zmiany na komunistach, niestety – bez efektu.** Jego przemówienie w sejmie, krytykujące komunistów (kwiecień 1947 roku), niewiele zmieniło. Uświadomiło mu natomiast, że istnieje realna groźba pozbawienia go życia, tym bardziej że przykłady pozostałych państw demokracji ludowej, a zwłaszcza Węgier, na to wskazywały. Podjął więc decyzję o emigracji. **17 października 1947** roku zwrócił się do ambasady amerykańskiej o umożliwienie mu ucieczki. Amerykanie pomogli mu dostać się do Gdyni, skąd statkiem transportowym 'Baltavia' dotarł do Londynu. W Wielkiej Brytanii nie spotkał się z dobrym przyjęciem środowiska emigracyjnego. Pamiętano mu pertraktacje z komunistami oraz jego głos w sprawie obywatelstwa Andersa i Maczka. Wyemigrował w związku z tym do USA. Tam napisał książkę pt. *Zgwałcenie Polski*, w której zawarł swoje rozważania na temat sytuacji w kraju w latach 1945–1947. Po jego ucieczce rola PSL osłabła. Wydzieliła się z partii grupa, która przybrała nazwę PSL 'Lewica' i zgłosiła akces do SL.

Ostateczne rozwiązanie kwestii partii chłopskiej nastąpiło **27 listopada 1949 roku**. Wówczas rozpoczął obrady Kongres Zjednoczeniowy partii ludowych. Ci, którzy zdecydowali się pozostać członkami, weszli w skład utworzonego Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Oczywiście stało się ono przybudówką albo – jak określano – 'pasem transmisyjnym' partii rządzącej.

Zmiany gospodarcze

W dziedzinie gospodarki problem dla komunistów stanowiła zbyt duża niezależność handlu, toteż 2 czerwca 1947 roku ukazała się **uchwała o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w obrocie handlowym**. Akt ten pozwalał właściciela sklepu podejrzanego np. o spekulację skazać na 5 lat więzienia i 5 mln zł grzywny. Powołana ustawą Komisja Specjalna miała także możliwość skierowania właściciela do **oboju pracy**, nałożenia kary grzywny, konfiskaty majątku (tzw. bitwa o handel). Próbowano natomiast rozwinąć działalność **ruchu spółdzielczego** jako przeciwwagi dla inicjatywy prywatnej. Niemniej powstające spółdzielnie, choćby Samopomoc Chłopska, nie miały żadnej samodzielności. Inicjatorem zmian w handlu był Hilary Minc.

Polecenie 5

Hilary Minc miał wykształcenie ekonomiczne, uzasadniające pełnienie przez niego ważnych funkcji państwowych w dziedzinie gospodarki. Odszukaj w lekcjach dotyczących powojennej Polski biogramy osób sprawujących władzę i sprawdź, jak często piastowanie wysokich urzędów było poparte wykształceniem.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

2 lipca 1947 roku uchwalono pierwszy plan gospodarczy, będący efektem polityki centralnego planowania. Na czele Głównego Urzędu Planowania stał [Czesław Bobrowski](#). **Plan 3-letni** (na lata 1947–1949) miał przede wszystkim doprowadzić kraj do odbudowy ze zniszczeń wojennych, natomiast w trzecim roku miały być podjęte inwestycje. Zakładał zwiększenie dochodu narodowego o połowę oraz przyrost produkcji przemysłowej o ok. 17%. Był to jedyny plan, który udało się komunistom zrealizować.

Powstanie PZPR

Na początku 1948 roku rozpoczęły się rozmowy na temat zjednoczenia ruchu robotniczego. Integracja miała także nastąpić w ruchu młodzieżowym i wkrótce powstał Związek Młodzieży Polskiej. Do zjednoczenia doszło we Wrocławiu podczas Wystawy Ziem Odzyskanych. Zarówno ta wystawa, jak i inne działania podejmowane na terenach przyłączonych do Polski miały być dowodem szybkiej integracji nowych ziem z państwem polskim, ale także sprawności władz. Ministrem do spraw Ziem Odzyskanych został Władysław Gomułka, jednak od czerwca 1948 roku jego sytuacja w partii zaczęła się pogarszać. Gomułka był komunistą, ale uważał, że powielanie wzorca sowieckiego nie zawsze jest słuszne. Był zwolennikiem polskiej drogi do osiągnięcia komunizmu. 31 sierpnia na posiedzeniu PPR **Bierut wygłosił referat** *O odchyleniach nacjonalistyczno-prawicowych w kierownictwie partii i sposobie ich przezwyciężania*, który był zapowiedzią konfliktu w łonie partii i próbą pozbywania się przeciwników politycznych.

Chwilowo jednak ważniejszym elementem wydawało się dokonanie zjednoczenia ruchu robotniczego. PPS do 1948 roku cieszyła się – ze względu na przedwojenne tradycje – większym autorytetem niż PPR. Nie bez znaczenia było też to, że PPS była partią liczniejszą i sprawniejszą organizacyjnie. Wielu jej działaczy nie chciało integracji z PPR, jednak mimo

ich oporu doszło do połączenia obu partii. 15 grudnia w gmachu Politechniki Warszawskiej rozpoczął obrady Kongres Zjednoczeniowy. Trwały one do 21 grudnia. W ich wyniku z połączenia PPR i PPS powstała **Polska Zjednoczona Partia Robotnicza**. Jej najwyższą władzą był Zjazd, natomiast kiedy nie odbywały się jego obrady – Komitet Centralny PZPR. Bieżącą pracą kierowało Biuro Polityczne, Sekretariat i wydziały KC. Przewodniczącym KC został Bolesław Bierut.

Polecenie 6

Napisz, dlaczego do zjednoczenia PPS i PPR przywiązywano tak ogromną wagę. Wyjaśnij, jak wyglądała sytuacja w innych krajach demokracji ludowej.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Na spotkaniu Hilary Minc ogłosił założenia programowe nowego planu (sześcioletniego).

Zamiast podsumowania

Polecenie 7

Napisz krótką rozprawkę pt. *Propaganda a referendum w 1946 roku*.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Co potrafię?

Potrafię omówić wyniki referendum.

Co wiem?

Wiem, kiedy powstała PZPR.

Co rozumiem?

Rozumiem, dlaczego komuniści przejęli w Polsce władzę.